

Okkelsgård

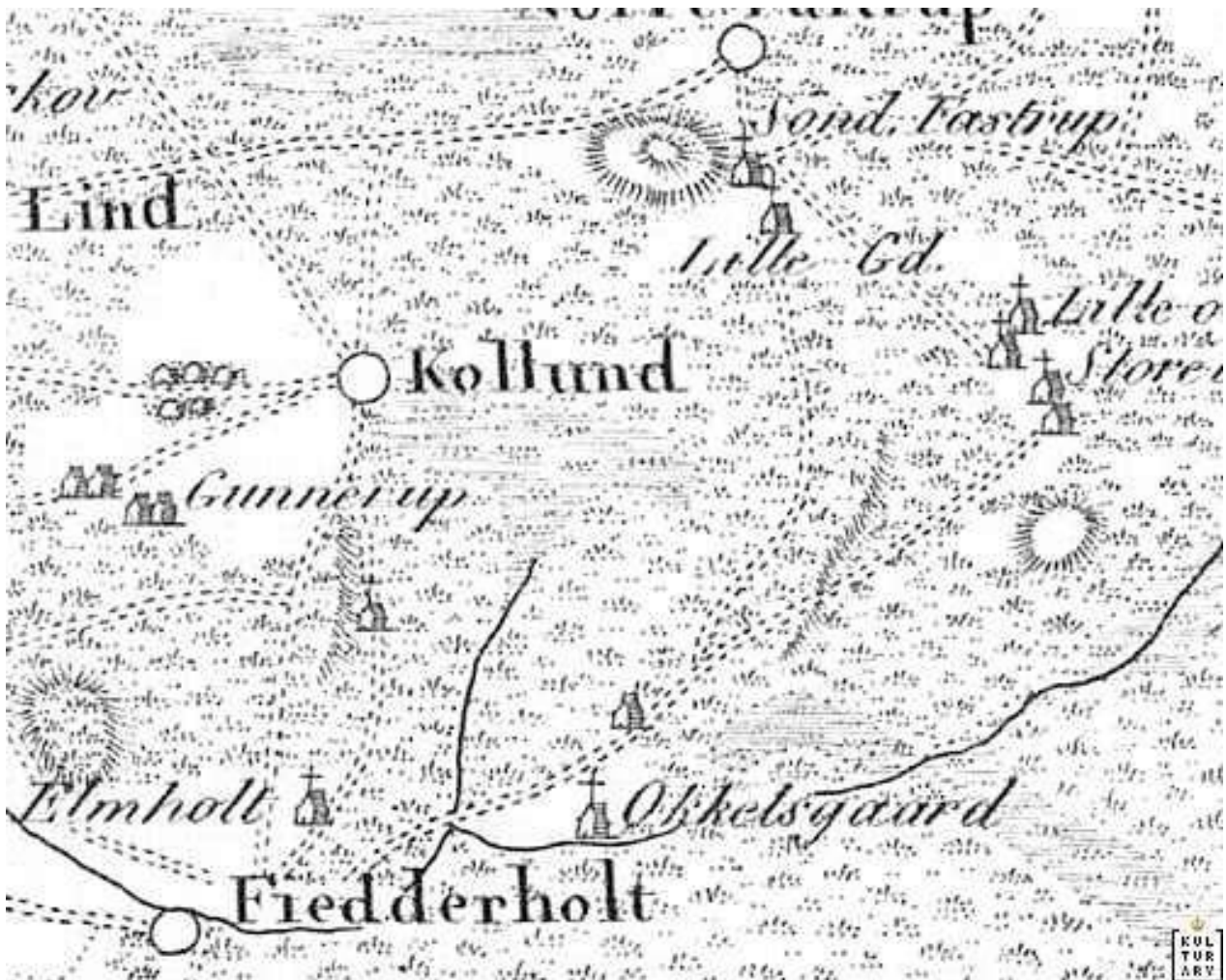
Okkelsgård er enestegård - dvs. en gård, der allerede før udskiftningen omkring år 1800 lå uden for landsbyen og havde sin jord for sig selv. Det betyder, at gårdens beboere næppe deltog i dyrkningsfællesskabet i nærmeste landsby, Kollund. I stedet havde den sandsynligvis sit eget dyrkningssystem og var på den måde stort set uafhængig af landsbyen.

Størstedelen af det danske landskab var i 1700-tallet præget af store områder med uopdyrket jord (overdrev) og landsbyer, hvor gårde og huse lå tæt sammenbyggede. Omkring landsbyen lå de opdyrkede jorder.

I Vestjylland, som var isfrit i sidste istid, består jorden af hedesletter med smeltevandssand og af bakkeøer med sand, grus og sten i overfladen. Her er frugtbarheden ringe, og lyngheden dominerede landskabet gennem århundreder. Området var derfor tyndt befolket, og enestegårde prægede bebyggelsen. Sådan var det også i Rind Sogn.

De fleste enestegårde var dobbeltgårde, der tilbage i 1600-tallet beboedes af to familier. Ved udskiftningen og overgangen til selveje i 1790'erne deltes sognets gårde derfor ofte i to, og den dag i dag er mange af disse gamle dobbeltgårde kaldet enten ved Øster eller Vester eller Store og Lille foran det egentlige navn. Som vi senere skal se, så var Okkelsgård også i en periode en dobbeltgård. Den ene af disse gårde lå muligvis oppe ved vejen, mens den oprindelige gård lå nede ved Rind Å eller Fjederholt Å, som den hedder nu om dage.

De fleste enestegårde i hedesognene kan opfattes som rydningsgårde. De har derfor i starten kun været smågårde – såkaldt bol – som med tiden udviklede sig til egentlige gårde og

På ovenstående udsnit af [Videnskabernes Selskabs kort](#), som på denne egn er opmålt 1803, er de opdyrkede arealer, områderne omkring gårdene og landsbyen Kollund, uden signatur. Bemærk, at gården på det tidspunkt lå nede ved åen, men at der også lå et hus oppe ved vejen.

Okkelsgård var frem til 1773 en såkaldt [fæstegård](#). Dette indbefattede, at jordejeren bortfæstede gården til fæsteren, som fik brugsret til gården til gengæld for fæsteafgifter som hoveri og landgilde. Fæste er i modsætning til andre former for brugsret til jord ikke tidsbegrænset.

De første spor af Okkelsgård og dens ejere findes i Kancelliets Brevbøger:

4. Februar 1579 [brevet er afsendt fra Koldinghus]

Befaling til Biørn Anderssen, Jørgen Skram, og Nils Jonssen, der havde faaet Ordre til at besigtige noget Gods i Anledning af Kronens Mageskifte med Josua van Quallen, men have udsat dette, indtil nu Kens Kaas, der

var med i den første Befaling, er død, om med det allerførste at foretage Besigtigelsen, da Kronen for længe siden har overtaget Josua van Quallens Gods.

*Til Biørn Anderssen, Jørgen Schram og Nils Jonssen. Da Josua van Quallen har bevilget Kronen ... [der nævnes 24 ejendomme rundt omkring i landet] ... til mageskifte for 1 Gaard kaldet **Aakal** Rind Sogn ... [der nævnes i alt 34½ gårde og 4 bol], skulde de inden Paaske besigtige begge Parters Gods og indsende klare Registre derpaa.*

Mageskiftet afsluttes 1579. Det viser sig imidlertid, at godset i Lundenæs Len ikke umiddelbart kan overdrages til Josua von Qualen:

18. Juni 1579

Til Hendrich Belov. Da Josua von Qualen, der paa sin Hustrus Vegne har faaet det paa vedlagte Register opførte Gods i Koldinghus Len i Forlening, indtil han kan faa det Gods i Lundenæs Len, som Kongen har udlagt ham paa hans Hustrus Vegne til Mageskifte, men som Fru Abbel Schiel, Hr. Nils Langis Enke, har Livbrev paa, har berettet

Før 1617 ejede Kronen bolet Okkels. Det ved vi, fordi Christen Tomissen til Tanderup i 1617 ønskede at overtage blandt andet Okkels i forbindelse med et mageskifte mellem Krongodset Lundenæs og Christen Tomissen til Tanderup:

April 1617 [brevet er afsendt fra Kronborg].

*Majestæten til Hr. Ølrik Sandberg. Da Christen Tomissen til Tanderup, den udvalgte Prinses Kammerjunker, har begæret noget gods i hans Len [Lundenæs] nemlig ... 2 bol, kaldede **Aakals** og Gammelsig, i Rind Sogn ... skal han straks erklære sig, om det Gods Christen Tomissen begærer, kan undværes fra Lenet eller ej, og om Mageskiftet kan være uden skade for Kronen, og indsende sin erklæring til Kancelliet.*

Der er dog ikke noget, der tyder på, at Tanderup fik lov til at overtage Okkels.

Det aller første spor af fæsterne på Okkelsgård findes i en rettertingsdom afsagt over ”den onde herremand” Siegfried von Rindschadt i Horsens den 25. januar 1609:

End i rette lagde itt anndet thingsuinde att forßchreffne thingh denn 26. nouember [1608] bist forleden vdgangit, liudendis høßtru Marenn

Christenβdatter i Suenlund, Anders Erichβen i Akkols ...

Som det fremgår hed fæsteren i Okkels [Anders Eriksen](#) i 1608. Af dommen fremgår desuden, at pesten havde hærget sognet omkring 1603, og at Jylland – og dermed måske også Rind Sogn - blev ramt af nye pestudbrud igen omkring 1609.

Næste gang vi støder på fæstere i Okkelsgård er i 1610, 1611 og 1612, hvor jordebøgerne for [Lundenæs](#) angiver, at fæsteren fortsat hedder *Anders Erichsen*. Det samme gør sig gældende i Lundenæs regnskaber for 1625.

Fæsteren i Okkels nævnes også i jordebøgerne for Lundenæs 1641, 1646, 1649 og 1652, men nu hedder han [Erich Andersen](#), og der er antagelig tale om en søn til den forrige fæster.

1661 sælger kong Frederik III godset Lundenæs for at få penge til den slunkne statskasse efter Svenskekrigen. Lundenæs kommer derefter i privat eje, men Okkels er fortsat fæstegård under Lundenæs.

Ifølge et skatteregnskab har *Erich Andersens* ugifte søn, Clemend Ochels Erichsen, overtaget fæstet af Ochelsgård i 1671. Clemend, der drev en del handel - især med husdyr - ved siden af landbruget, dør 1688 i Okkelsgård.

I 1677 er der ifølge endnu et ekstraskatteregnskab kommet flere gårdmandsfolk til Okkels, nemlig [Peder Ochels Jepsen](#) og hustru. Det ser således ud til, at der i en periode er to gårdmænd (2 ildsteder) på Okkels.

Først i 1689 kommer der nærmere forklaring på, hvad det er for folk, der beboer Okkels. Denne gang er kilden Hammerum Herreds Justitsprotokol (tingbogen). Clemend Erichsen i Okkels er åbenbart død så pludseligt, at flere af hans skyldnere håber, at der ikke er dokumentation for deres gæld til boet. Det bliver der en tvist udad mellem skyldnere til boet og boets arvinger.

Sidstnævnte er broderen Christen Erichsen og svogeren *Peder Jepsen* – begge i Ochels. Vi ved derfor, at Clemend Erichsen, Christen Erichsen og *Peder Jepsen* fæstede eller beboede

Okkelsgård i en længere periode op til 1688, og at sidstnævnte var gift med en søster til førnævnte Okkelsbrødre.

Tingbøgerne for Hammerum Herred dokumenterer, at fæstegården Ochels svarede landgilde til [Lundenæs](#) i hele perioden fra 1689 – 1728.

Den efterfølgende fæster er *Peder Jepsens* svigersøn, [Peder Lauritsen](#), som ifølge ekstraskatteregnskaberne i tingbøgerne fæster gården alene fra ca. 1704 til 1727.

For hele perioden op til 1724 – hvor præsten i Rind Sogn begynder at føre kirkebogen – gælder, at der er mange dunkle og usikre punkter – ikke mindst omkring fæsternes familieforhold.

Omkring årsskiftet 1727/28 overtager *Peder Lauridsens* søn fra 1. ægteskab, Peder Pedersen, fæstet. Omkring 1735 er der kommet endnu en fæster til Okkelsgård. Det er [Erich \(Ochels\) Erichsen](#), som har giftet sig med *Peder Lauridsens* datter fra 2. ægteskab. I perioden mellem ca. 1735 og Peder Pedersens død i 1754, er der således igen to fæstere på Okkelsgård.

Gården lå på den tid nede ved åen. Det er usikkert om begge fæstere boede her, eller om der også lå en gård oppe ved vejen. Vi ved fra aftægtskontrakten mellem [Jens Christian \(Okkels\) Pedersen](#) og hans forældre, at der i 1798 ligger et aftægtshus bestående af 10 fag på Okkels Mark. Man kunne forestille sig, at der på dette sted tidligere havde ligget en lille gård, som den ene af de to fæstere i Okkels beboede i perioden fra ca. 1735 og frem til 1754.

Huset ved vejen er antagelig identisk med:

- Okkelshus omtalt 1793, som indtil da havde været beboet af Mikkel Christensen og Ellen Pedersdatter.
- Huset, der er vist umiddelbart nord for vejen på Videnskabernes Selskabs kort fra ca. 1800.
- Indsiddarhuset, der er omtalt beliggende norden for gården i taxationsprotokollen fra 1805. Huset ved vejen nævnes desuden i taxationsprotokollen fra 1819 og i skiftet efter [Zidse](#)

Dynesdatter i 1830.

Det ser altså ud til, at huset ved vejen fungerer som aftægts- og indsidderbolig i hele perioden fra før 1798 og til efter 1830. I 1847 ejes og beboes huset af Jørgen H. Sørensen.

Erich (Ochels) Erichsen dør 1746, hvorefter enken, Maren (Ochels) Pedersdatter, kortvarigt står for driften af Okkelsgård. Hun gifter sig igen i 1748, og hendes nye mand, Jens (Ochels) Nielsen, fæster dermed gården.

1766 overdrages fæstet af Okkelsgård til *Marens* søn fra 1. ægteskab, Peder (Ochels) Erichsen. Han køber gården til selveje i 1773, og i 1798 arver hans søn, *Jens Christian (Okkels) Pedersen*, gården.

Jens Christian dør 1836, hvorefter enken, Maren Madsdatter, fra hans 2. ægteskab overtager gården. Året efter - dvs. i 1837 - får *Jens Christians* søn fra 1. ægteskab og Maren Madsdatters stedsøn, Lars (Okkels) Jensen, skøde på Okkelsgården.

Købssummen er 500 rigsbanksdaler sølv plus en aftægtskontrakt mellem Maren og Lars. Gårdens hartkorn oplyses til 3 tønder, 4skæpper, 2 fjerdingkar og 2 album.

Lars (Okkels) Jensen bygger midt i 40'erne en ny gård oppe ved vejen. Flytningen fra den gamle gård nede ved åen og nedrivningen af denne er tilendebragt før 1. november 1847, hvor Lars får omtakseret gården til brandforsikringen:

Rind sogn, 1522 -1

En gård Okkels, ejes og beboes af Lars Jensen med H. N. 194 er udflyttet og bebygget af nyt, efter forlangende af vedkommende taxeret og befunden således:

Stuehuset i nord af grundmur, fyr over- og indtømmer, strå med lyngtækt indrettet til beboelse 17 fag 11¼ al. bredt, hele huset forsynet med bræddeloft, og for det meste brædegulv næsten overalt, fyldningsdøre og solide vinduer, værelserne er 2 stuer, -(evt. 7 rettet til 9) kamre, 2 forgange, køkken og bryggers, 4 skorstene, hvoraf den i bryggerset med bageovn, således ikke før forsikret, nu for 1200 Rbd.

Sønderhuset 24 fag 10½ al. bredt af samme materialer som stuehuset, til lo og lade, samt indkørselsport for 460 Rbd.

Østerhuset 16 fag 10½ al. bred af do. do. til kø- og hestestald, skærelø og svinehus og staldkammer for 480 Rbd.

Vesterhuset 17 fag 10 al. bred af lignende materialer, til aftægtsrum med køkken forsynet med bræddeloft foruden vindue og døre, i køkkenet en skorsten, samt foruden fårestier, hølade og vognport for 440 Rbd.

Forsvarlig ect. ect. Summa 2600 Rbd.

Endvidere ved samme forretning de gårdsbygninger som er nedrevet udslettet af forsikringen.

Af brandtaxationen 1847 fremgår endvidere, at huset på Okkels Mark er blevet solgt:

Rind Sogn, 1522-2

Et sted på Okkels Mark, ejes og beboes af Jørgen H. Sørensen under H.N. 194 B.N.1 §
efter forlangende af vedkommende taxeret og befunden således:

Huset i øster og vester, 6 fag 7¼ al. bred, bindingsværk og lermur, strå og lyngtækt, til beboelse en stue og køkken med skorsten, værelserne forsynet med bræddeloft, fornødne vindue og døre, de 3 fag i vesterende er til kostald, lo og lade, ikke før forsikret, nu 80 Rbd.

Den 23. januar 1857 sælger Lars (Okkels) Jensen gården for 14.000 rigsdaler til **Jacob Christian Møller**, og Lars bliver dermed den sidste Okkels i Okkelsgård. Købet finansieres med en panteobligation på 10.000 rigsdaler udstedt af Kreditforeningen af jyske landejendomsbesiddelser og 3 panteobligationer på i alt 2.000 rigsdaler udstedt af sælger, Lars Jensen af Okkels. Desværre dør den nye ejer allerede året efter, hvorefter enken Ane Margrethe Møller, født Bendix, overtager gården. Hun har imidlertid svært ved at skaffe pengene til afdragene på de mange lån. I bestræbelserne på at skaffe de nødvendige midler udstykker

enken gården (matrikel 1) i 4 parceller 18. juni 1859:

- **Matrikel 1a:** Okkelsgård, Okkelsvej 17 og omgivende marker.
- **Matrikel 1b:** svinefarmen, Fastrupvej 34, ligger på denne parcel.
- **Matrikel 1c:** ejendommen Fastrupvej 41, ligger på denne parcel.
- **Matrikel 1d:** Egebjerg, Okkelsvej 15, ligger på denne parcel.?

Matrikelnumrene 1b, 1c og 1d tilbageføres til Lars (Okkels) Jensen, samtidig med at hans obligationslån aflyses. Lars Jensen Okkels sælger matriklerne videre sommeren 1860 efter af have forsynet dem med bygning og beboelse. Matrikel 1b med hartkorn 1 skæppe, 2 fjerdingkar og $\frac{1}{2}$ album sælges til [Christen Jacobsen](#) for 700 rigsdaler, og matrikel 1d med hartkorn 1 skæppe og $1\frac{1}{2}$ album sælges til [Peder Mouritsen](#) for 400 rigsdaler. Salgsdokumenterne for matrikel 1c er ikke fundet. Den sidste parcel, matrikel 1a, som er selve Okkelsgård med omgivende marker, beholder enken i første omgang, idet kreditforeningen udsteder en ny panteobligation pålydende 7.800 rigsdaler den 16. december 1859 samtidig med, at det tidligere lån aflyses. Redningsplanen hjælper imidlertid kun kortvarigt, idet enken formentlig går fallit i 1861. I hvert fald overtager Kreditforeningen af jyske

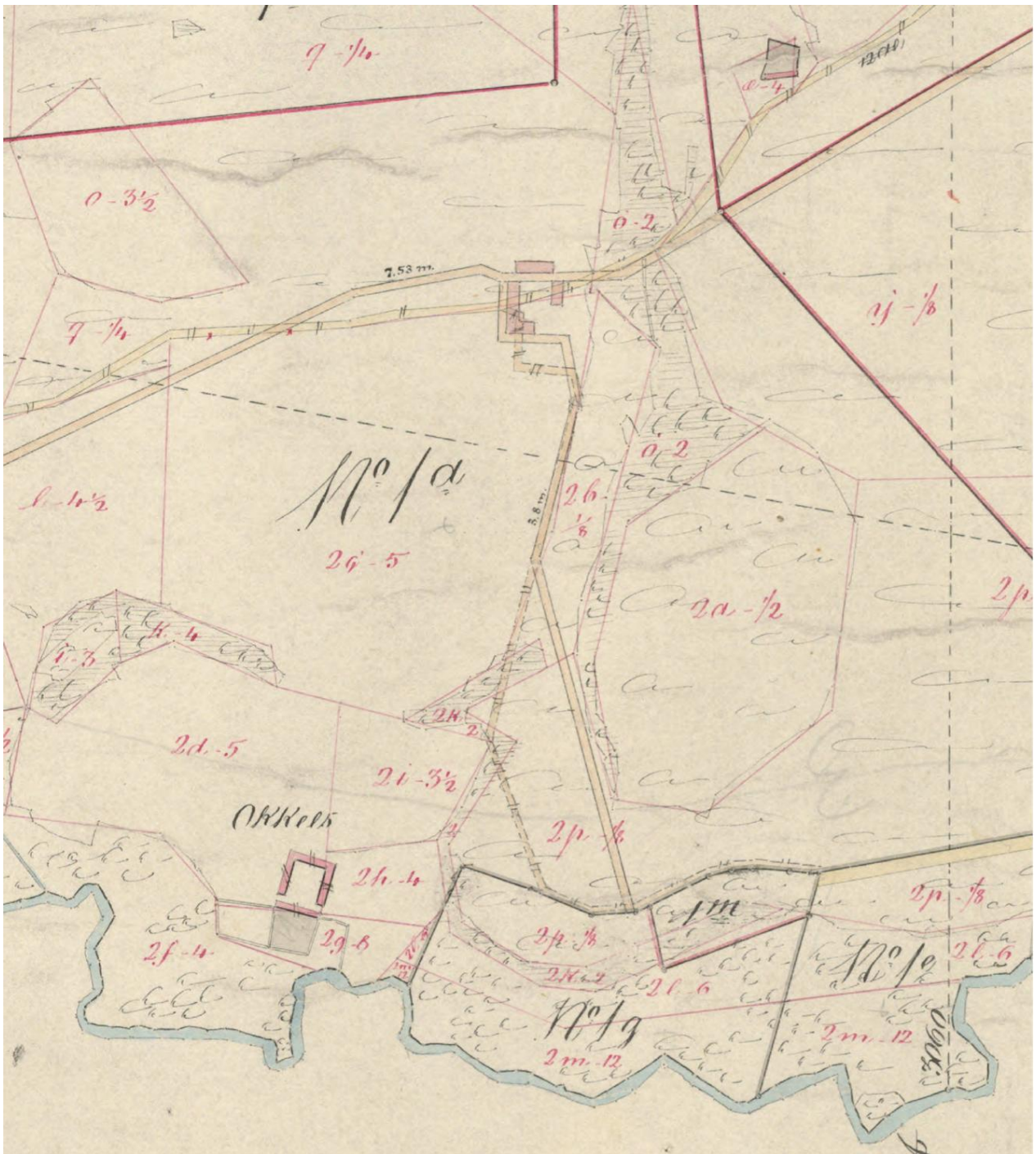
landejendomsbesiddere Okkelsgård i henhold til et udlægsdekret af 12. december 1861. Den 26. august 1862 sælger [Kreditforeningen](#) Okkelsgård med nyt hartkorn 2 tønder, 6 skæpper og 2½ album til Vilhelm Peter Henriksen af Balling pr. Skive for 8.550 rigsdaler.

Oluf Vestergaard beretter følgende om de efterfølgende ejere af Okkelsgård i sin bog Landsbyen Kollund og omegn:

Vilhelm Peter Henriksen var præstesøn fra Skanderborgeggen. Hans kone var svensker og kaldtes for Madam Henriksen. Henriksen, der var sognefoged i Rind Sogn gennem en længere årrække, bortsolgte en del af ejendommens jord og udstykkede jord til Lilleokkels omkring 1900. Omkring 1909 solgte han Okkelsgård til Knud Nielsen. I hans tid var gården hjemsøgt af ildsvåde to gange. Første gang ved at en flagermuslygte eksploderede i hånden på hans broder, der var ved at fodre. Der brændte to avlsbygninger. Anden gang var det stuehuset, det gik ud over. Der opvarmedes tjære i gruekedlen i bryggerhuset, tjæren flød over og antændtes. Der skete dog kun mindre skade. Knud Nielsen fraskilte et areal på ca. 35 tdr. land øst for gården, hvor en svoger byggede en gård og bosatte sig.

Knud Nielsen solgte 1914 til Kristian Østergård Sørensen, som straks efter overtagelsen blev indkaldt til sikringsstyrkerne, da 1. verdenskrig brød ud. Sammen med gårdens drift gav han sig til at fremstille tørv i mosen, så længe der var efterspørgsel. Under 2. verdenskrig gik Kristian Østergård atter i gang med fremstilling af tørv til gavn for mange. Der blev i begge perioder fremstillet en anelig mængde tørv, der var af særdeles god kvalitet, ”swot-klynn”.

Han afstod gården først i halvtresserne til sønnen Tage Østergård Sørensen. Tage Østergård har bygget svinestald samt istandsat og moderniseret stuehuset. Dertil købt den i sin tid fraskilte gård Lilleokkels og fået lagt jorden lagt under Okkelsgård igen. Derpå solgtes bygningerne til beboelse.

- Dansk biografisk Lexicon.
- Jordebog over krongods i Lundenæs Amt udarbejdet 16. januar 1683.
- Jordebog over Kgl. Majestæts Gods i Lundenæs og Bøvling Amter udarbejdet i København 23. oktober 1691.
- Niels Okkels Folkjær. Afskrifter af diverse skøder, brandtaxationer og aftægtskontrakter 2009.
- http://www.gisgeo.dk/tvaergis/28sep_langkaer/vsk/.

Rind Sogn og dele af omgivne sogne.

Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort Jylland Vest, Ringkøbing, 1806. Indeholder data fra Geodatastyrelsen downloaded december 2015.

Okkelsgård og omgivne gårde og landsbyer. Bemærk at gården dengang lå nede ved Fjederholt å, men at der samtidig lå et hus oppe ved landevejen.

Mindre udsnit af Videnskabernes Selskabs kort Jylland Vest, Ringkøbing, 1806. Indeholder data fra Geodatastyrelsen downloaded 2002.

Oversigt over ejere af Okkelsgård i perioden fra omkring 1350, da gården tilhørte kongen og frem til 1950'erne.

Oversigt over fæster i Okkelsgård.

Okkelsgårdens placering før ca. 1845 og matrikelinddelingen efter udstykningen i 1860. Gården, der før udstykningen havde matrikel 1, blev udstykket i 4 parceller; 1a, 1b, 1c og 1d.

Senere er der sket udstykning i endnu mindre parceller. Bemærk Okkelshus beliggende umiddelbart nord for landevejen.

Indeholder data fra Geodatastyrelsen downloaded 2002.

Udsnit af matrikelkortet Okkels, rind fra perioden 1817-1867.

Okkelsgård i Rind Sogn.

Ellen Olsen-Okkels står foran.

Udsnit af matrikelkortet Okkels, Rind for perioden 1867-1917.

I denne periode lå Okkelsgård oppe ved vejen – bemærk at gården ved åen er slettet, idet den blev revet ned ca. 1845.

Desuden lå der et hus (Okkelshus) lidt nordøst for gården – ligesom på matrikelkortet fra både den foregående og efterfølgende periode. Der er tale om en tidligere aftægtsbolig/indsidderhus til Okkelsgård.

Indeholder data fra Geodatastyrelsen downloaded 2002.

Udsnit af matrikelkortet Okkels, Rind fra perioden 1921-1957.

Bemærk at der fortsat ligger et hus nord for vejen.